

עמית או אויב: מערכת החינוך ואמצעי התקשורת בישראל

בעידן הטרור-טלוויזיוני (1948-1968)

רביב נאווה

תקציר

אמצעי התקשורת והשפעתם על ילדים ונוער העסיקו מחנכים ובעלי תפקידים במערכת החינוך בישראל מראשית ימי המדינה. מאמר זה מתחקה אחר החינוך לתקשורת בשני העשורים הראשונים למדינה: כיצד התייחסה מערכת החינוך לאמצעי התקשורת וכיצד תיווכה אותם לתלמידים.

אמצעי התקשורת נתפסו בשנות החמישים והשישים בעיקר כאמצעי הסברה וגיוס ולא כחלק מתרבות פנאי רחבה יותר. בהתאם לכך, המאפיין המרכזי של תפיסתם החברתית-חינוכית של אמצעי התקשורת בתקופה זו היה חלוקה דיכוטומית בין תפקידם ההסברתי והחינוכי ובין התפקיד הבידורי. כלי תקשורת אינפורמטיביים נחשבו לחלק ממערך המדינה המחנכת ותאמו לערכים ציוניים ולאומיים, ומנגד תוצרים של תרבות פופולרית נחשבו לא רק כמשחיתי הטעם התרבותי אלא גם כחותרים תחת האתוס של בניין העם.

לפיכך, המאמר יציג הבחנה בין תקשורת אינפורמטיבית בעיקרה (רדיו ועיתונות מודפסת) ובין אמצעי תקשורת בידוריים (קולנוע מסחרי וספרות זולה, "ספרות קלוקל"). בעוד היחס במערכת החינוך כלפי האחרונים היה מניעתי במובהק (כלומר, כוון להקטנת החשיפה לתכנים אלה), תפיסת הרדיו ובעיקר העיתונות הייתה מורכבת יותר ונגעה בין היתר בשאלות של ממלכתיות מול מפלגתיות, תפקיד העיתונות ותפקיד החינוך בבניין העם וגבולות הביקורת על התקשורת ועל השלטון.

מצאתי כי עקב המחלוקת שאפיינה נושאים אלה, העיסוק החינוכי באמצעי התקשורת בשני העשורים הראשונים לקיום המדינה התנהל ברובו המכריע במסגרות חינוך בלתי-פורמליות ולא במסגרת בתי הספר. מהדוגמאות לחינוך לתקשורת מהחינוך הבלתי-פורמלי, כמו גם מהיעדרו מהחינוך הממלכתי אפשר ללמוד על תפיסת התקשורת ותפקידיה על ידי מערכת החינוך באותה תקופה.